

Kassák Lajos

A diktátor

Alámerült örökre. Semmi kétség.
Sosem volt rútább halál
soha engesztelhetlenebb gyűlölet
cserben hagyták a gyávák
s a hízelkedők elárulták.

Zászlók erdejéből lépett elő
és ordított és toporzékolt vézesen
kivégeztette, akiknek szemük volt
kivégeztette, akiknek szájuk volt
ki akarta folytatni
egy egész nép vérért

s végülis eltiportan hever
a hóban, a vizeletben, vagy a tüzes romok alatt.

Bűnhődött-e, ha megölte magát
bűnös-e aki megölte
a hajszás nappalok
s a rémisztő éjszakák nélkül
szegényebb lett-e a világ?
Nem! Nem!

Most hasad ketté a fekete ég.
Most fakasztja csíráját
az új gabona.

Tamási Lajos

Piros a vér a pesti utcán

Megyünk, valami láthatatlan
áramlás szívünket befutja,
akadozva száll még az ének,
de már mienk a pesti utca.

Nincs más teendő: ez maradt,
csak ez maradt már menedékül,
valami szálló ragyogás kél,
valami szent lobogás készül.

Zászlóink föl, újjongva csapnak,
kiborulnak a széles útra,
selyem-színei kidagadnak:
ismét mienk a pesti utca!

Ismét mienk a bátor ének,
parancsolatlan tiszta szívvel,
s a fegyverek szemünkbe néznek:
kire lövetsz, belügyminiszter?

Piros a vér a pesti utcán,
munkások, ifjak vére ez,
piros a vér a pesti utcán,
belügyminiszter, kit lövetsz?

s fogadalmat: te kicsi ország,
el ne felejtse, aki él,
hogy úgy született a szabadság,
hogy pesti utcán hullt a vér.

Kónya Lajos

A magyarokhoz

Főváros, meghajtom fejemet előtted!
Most lottél e forró napokban honomná,
hogy hűségéből vére menő vizgát tettél.
Aldjon meg téged a magyarok istene!
Nem szántad magadat halomra lövetni,
magasra emeléd háromszínű zászlóink.
S a megcsúfolt címert szívedre öltötted,
szegvén a szép Himnuszt, az évekig némát.
Verje meg az isten, veretlen ne hagyja,
lobogó hitünket ki lábbal tiporta
s az idegen fegyvert ölésünkre hozta!

Fiatalak, vulkán felcsapó lángjai,
amit ti tettetek legendába illő!
Láttam szép fejetek fegyverre hajolva
tanok rátok szegzett tűzokádó torkát.
Últetek füstölgő falakon, csapzottan,
farkasszem nézve hősén a halállal.
Március fiai, októberi ködben,
éjszaka útjain lobogó szép fáklyák!

Verje meg az isten, veretlen ne hagyja,
lobogó hitünket ki lábbal tiporta
s az idegen fegyvert ölésünkre hozta!

Fodor József

VIHARBAN

Két napja vetődöm, mint szélben a tört
falavél
S vihar bábja, s mint ki oly gyöngye, hogy
már alig él.
Kint esőrognak a puskák, s mélyhangú ágyúk
morganak,
S a piros földre piros vért szórnak
a zord hadak.

Véres az ősz, de az ember vad színe még
véresebb,
Seb földön, fán, testen, és harca-tört szívon
csupa seb.
Egy nagy fájásban élek, s körül száz
rém és dühök,
Fenn az égből dübörg a lég, s lenn
dübörg a rög.

Halottak glóriás menete, ti küzdök,
s ti ártatlan, békés, himnuszra nyílt ajkú
zászlólengetők! Jaj, hogy mindig a zászlót
s zászlótartót lótte a jancsár fegyver!
Testvéreink, hősi halottak, zokogva
tépjük le a szívünkről a vigasz kötését:
vétkes, ki feledni képes életetek
lengedező lángját, végső lobbanását!

Verje meg az isten, veretlen ne hagyja,
lobogó hitünket ki lábbal tiporta
s az idegen fegyvert ölésünkre hozta!

Kinn az erdőn hullás, csend és szeg —
s benn a halál.

Két vég közt verdes a lélek, szegény,
a szív megáll.

Az életünket vad-vad gyom verte, ó
vad bűnsereg.

S mint zord ítélet, vak bíró, most szólnak a
fegyverek.

Ó ember, ki jót vársz még, s nagyot akarsz,
s mást, szünet itt,

Okulj e vérből s engeszteld, gyógyítad e
ma sebeit.

Ó, jobb vezér s cél: s mit a remélt, hirt
jobb holnap ad!

Békült legyen végre s boldog e vérző
nép és szabad.

Bárany Tamás

LEVÉL ÖCSÉINKHEZ

MONDHATATLAN NEHÉZ kéz-
bevenni ismét a tollat az immár
hátunk mögött tudott napok ön-
emésztő órái, szívszorító gyötrel-
mei után, amikor a magyarság vér-
ben s tűzben vetett számot azzal:
jön-e hát jobb kor, vagy jó a
nagyszerű halál — mi pedig, akik
ebből a népből arra vétettünk, hogy
tollal szolgáljunk néki, számot ve-
tettünk vele: örökre elnémulunk,
mert némaságra kárhoztat bennün-
ket életfogytiglan a gyalázat, ha
nem lehetünk többé magyarul s
emelt fejű magyarok e hazában.

Kínlóva keresi az ember a szót,
s legszívesebben várna még, esz-
mélkednék, rendezné rángó gondo-
latait, különösen ha a lassú érle-
lésre, megfontolt ítélkezésre intó re-
gényírás a mestersége. Csakhogy
ezek a keservesen gyönyörű napok
éppen arra tanítottak, hogy van
idő, amikor bűnnél is nagyobb hi-
ba a halogatás, ha egyszer felelni
kell a kérdésekre, amiket mellünk-
nek szegez az idő.

Szerelmes öcséink, ti annyit szí-
dótt, léhának, cinikusnak szapult
mai fiatalok: ti adatok örökre-
szóló példát arra, hogy nem sza-
bad tétovázni, ha itt a pillanat, hogy
felelni kell, ha vallat a Szó és az
idő. Örök hála néktek ezért a taní-
tásért.

S a másikéért, amit szintúgy év-
századokra írtatok a nemzet tuda-
tába: hogy erkölcs nélkül nem lehet
élni, erkölcsi meghasonlottságban
nem emberi élet az élet. Mert hi-
szem mindazt, ami e tragikus napok-
ban történt, mindazt, amit ti tette-
tek, a legnemesebb emberi indulat
sugallta: az erkölcsi felháborodás.
Soha szebb, tisztább, megindítóbb
forradalmat!

Micsoda véres bosszút állt benne-
tek s általatok az a képmutató ci-
nizmus, amely iskoláitokban a leg-
szébb, mert legemesebb társadalmi
eszmék már-már mítikus tisz-
teletére nevelt délelőttöként —
déután és este pedig ámuló, káprá-
zó szemetek elé lökte az ember-
telen, fertelmes valóságot.

Délelőtt: az emberi egyenlőségről,
a kizsákmányolás nélküli társada-
lomról lelkendeztek piruló, foszlott
könyökű tanáraitok — déután: a
lefűggyönyözve suhanó fantasztikus
luxusautók s a villanyoson fűrtök-
ben lógó emberek adtak szemléltető
példát erről az egyenlőségről.

Délelőtt: az elvtársi segítség s az
emberi szolidaritás szép példájáról
hallottatok az iskolában — déután
s este ott fröcskölt körülöttetek
egy szűkös napi kenyérért és ötven-
forintos emelésekért tipródó társa-
dalom ezernyi aljassá hajszolódtó
intrikája, könyöklése és öklelése.

Délelőtt: a többtermelés áldásait
szajkóztátok az iskolában — este
anyátok sóhajától volt sűrű az ott-
hon levegője, hogy hogyan is ossza
be a pénzt, hogy mindenre jusson.
Ezt végképp nem értettetek: hiszen
csakugyan többet és többet termelt
minden nappal ez az ország — csak
éppen nektek nem jutott soha több
belőle.

S AKKOR lassan ráébredtetek,
hogy hazudnak nektek.

Nem mindjárt jöttetek rá; az ér-
redés lassú volt, niert az ember
már úgy van megcsinálva, hogy ne-
hezen adja fel álmait, ha egyszer
megálmodta őket. Először csak a
szemetek dörzsöltétek, s nem hit-
tetek a szemeteknek. Magyaraztá-
tok magatoknak, hogy nincs olyan
sok luxusautó és sokkal több vil-
lamos van, mint amennyit láttok.
Azt hittétek csak Fekete és Fehér
szomszédotok züllött törtetővé,
a karrier megszállottjává — a többi
ember jó, tiszta, igaz jellemű. Azt
hittétek, csupán szegény anyátok
nem tud jól beosztani, hiszen az új-
ságok is írták, hogy emelkedik a
nép jóléte.

De aztán eljött az az idő is,
amikor már nem lehetett nem hin-
netek a szemeteknek. Akkor már
tisztán láttátok: egy osztály fe-
lemelkedésének szép küzdelmét
mint gyalázza a másik osztály em-
bert lealjasító vesszőfutásává egy
szükagyú, bűnös kamarilla közép-
kori önkénye.

Akkor már megtanultatok lelke-
sedni a gyarmati és félgymarmati né-
pek szabadságmozgalmáért — csak
éppen tulajdon népetek s hazátok
szabadságáról s égető gondjairól
nem volt szabad beszélni. S közben
»szabadság«-gal közönytetek. Almo-
tkból felverve is fújtátok már, hogy
legfőbb érték az ember — de lép-
ten-nyomon láthatátok, mint bán-
nak ama zsarnoki kamarilla vak
fullajtárjai itt az emberrel: munká-
ban öszült öreggel, életnek induló
fiatallal.

... Akkor elbiggyedt ajkátok,
megrándítottátok a vállatokat, s in-
dultatok, hogy az iskolában hallot-
tatok helyett más ideálokat keresse-
tek. Menekülni kezdtetek. Magatok
elől, a koponyátok falán dörömbölő
gondok, az egymásba maró gondo-
latok elől — másként ezt nem le-
hetett elviselni. És jött a csóná-
rág sokatoknál, jött a szving, rum,
gumitalpú cipő, futó szerelmek,
minden mándegy — csak a tépelő-
dést ne újra, csak az agyat szét-
pattantó meghasonlásba kergető
gondolatokat ne!

Es felálltak az álszent szemfo-
gatók, akik az álom és valóság e
szörnyű, örögi kaleidoszkopját
megforgatták előttetek, felálltak, s
szemük pillája se rebent, ahogy azt
merték mondani rátok: cinikusok
vagytok!... Mit csináltátok a lelke-
tekkel, jószágos ég!

DE TI MOST válság előttetek
lelketek megmérgeztétek. S micsó-
da válasz! Negyvennyolc március-
nál tettétek fényesebbé hosszú szá-
zadokra ezt az októbert. Megmutat-
tátok: bármilyen idő érlelt, ember-
rértetek, minden nemzedéknek
legderékabbjává magasodtatok,
igen, jelképpé nőtetek apáitok s
majdani fiaitok szemében.

Mi, bölcsőbb, mert gyávább há-
tyaitok csak sírni tudunk a meg-
rendülésben, ha dicső tettekre,
elesen s élő hőseitekre gondolunk. S
meghajtuk előttetek fejünket, mert
megtettétek, amit soha senki eddig
felzittatottok a legmagyarabb fer-
radalmat. Lángjában most forr iga-
zán nemzetté a mi népünk.

Lélekzajlás

Úgy borult rám ezekben a napok-
ban a lakás, mint egy üvegbara,
amelyen áttetszik s áthallatszik a
külvilág: a forradalom. A család sze-
retetből, aggodalomból, vad tiltako-
zásból fűjt hártyaüvege erősebb
volt a szegénnyel s bátorsággomnál.
Azt hiszem, nem egyedül szegény-
keztem, s vergődtem gyengén a csalá-
d és az idegrendszer hálójában,
hanem néhány nemzedék: a har-
minc- és negyvenévesek. És nikotin-
mérgező napok után úgy feküd-
tem le, reggel úgy ébredtem a beteg
álomból, hogy én vagyok ott az ut-
cán, vagy a földalatti tornyában, egy
ember, a legvédtelenebb állat, mert
kitárt minden veszedelemnek a ha-
sam és a hátam, és nem véd meg
más, csak a föld. Valószínű, hogy
azok, akik harcoltak, nem ezt érez-
ték: a képzeletben a dolgok torz és
óriási árnyékot vetnek. Így indult
zajlásnak a lélek, rádióhírek, bevá-
sárlások, kába olvasás közben. Nem
írják arról sem, ha csak a magam
zajlásának érzésem.

Az ember húsz-huszonkétéves
korában lerakja gondolatainak és
jellemeinek fundamentumát s falait.
Attól fogva a lélek nagyjából építi s
főként vakolja magamagát, ha belső,
vagy külső tragédiák romba nem
dőltek. Elmúlnak a fájóan égető,
vad filozófiai, az éjszakákat átá-
dógó és átvitatkozó magakeresések
— kivéve a választottakat és a
meghasonlottakat. Bennünk azon-
ban, az értelmiség egy nemzedéké-
ben, ez a természetes megszilárdu-
lás: a férfikor, inkább befagyás volt.
Megdermesztettük az elmúlt éveket. A
lelkünk és a gondolataink legmé-

lyéig, hogy úgy látszott, élet ott nem
maradhatott. Tudom, elvont fejtege-
tések tünik ez a vas és kenyér
napjában, de talán nem lesz az a
toll és szárazm éveiben. Így fagyott
meg a magyarságtudatunk is. Meg-
tanultuk, hogy földrészekben gon-
dolkodjunk és elfeledtünk nemze-
tben gondolkodni. Nem, nem röppen-
tünk ki a magyarságból, mert bi-
lincsnél is szigorúbb örzőink voltak
— sokunknak az anyanyelv, az irda-
lalmunk, az édes tájak. A többitől
megfosztott tizenöt év, a háború és
a névtelen levelek esztendei s a rá-
következő kilenc, amikor csak azt
érezhettük, Petőfi szavával, hogy
»szolgalelkű és kutyaaalázatosságú
ország« vagyunk. Sokan és sokszor
meg fogják írni, mit verkedett ki
ennek az országnak az az ifjúság,
amelyet cinikusnak hittünk és egy
pillanatban a sorsunk kiteljesítője
lett; írni és érezni fogják, hogy tör-
ténelmet és tán világtörténelmet
csinált; hogy mivé emelte hírlunket
és becsületünket a világban. De
ezenfelül visszaadta a sportünnepé-
gek etikethimnuszát az országnak;
a Szózatot a szíveknek, s feltámasz-
totta az iskolai március tizenötösi-
kének nemzetiszín kokárdáit. Nekünk
pedig visszaadta hitünket a magya-
rságban. Azt a fájó, gyönyörű érzést,
amibe a test is beleborzong. Lehet,
hogy nacionalizmus az, amit ér-
zünk, de én inkább azt hiszem,
okos hazafiság. Mert megtanultuk
tán azt is, hogy semmi nemzet fölé
ne emeljük magunkat, hanem éljük,
tán először, ami a saját társadal-
munk méhében kialakul.

Szász Imre

Emlékbeszéd Thukydész modorában az elesett hősök sírja felett

Írta: Füst Milán

BARÁTAIM, annyi szenvedésben és új nagy reményekben társaim, hallgassatok rém. E hősöket, akik itt fekszenek némán, fennkölt lelkük elszántságától még mindig összeszorított szájjal, e hősöket sok mindenről siratja és magasztalja most e nagy világ. Dicsérik mindenekelőtt paratlan, soha el nem képzelt bátorságukat, amellyel ennek az egész nagyvilágnak példát mutattak, hogy az ilyen szegény kis ország hú fiainak mint kell szeretniük a szabadságot és hazát, de példát mutattak kiartásban és erőben is, vagyis tűzük nem volt szalmaláng — ők nem futamodtak meg a harcoktól és ágyúk dühbörgése elől, ők gyengéd, fiatal mellükkel állva maradtak a vas előtt, küzdöttek utolsó percükig és meghaltak. Mindebben a dicséretben és gyászban megfőrt szívemmel én is osztozom. Magam is lehajlok hozzájuk, mint ti, hogy könnyeimmel árpásszam el sápadt, fiatal arcukat és immár, sajnos, örökre önfeledt szívüket. De nemcsak ennyi a mondanivalóm most. Megfáradt öreg vagyok, sok mindent látam hosszú életem során, de lyet még soha. S ezt a csodálkozásomat akarom itt elétek terjeszteni Barátaim.

Arról a soha nem látott fegyverről akarok szólni, amely ebben a forradalomban megnyilvánult. S ez a fegyver nemcsak abban mutatkozott meg, hogy rablás sehol sem történt — közismert tény, hogy a kirakatok belőrt üveglakái mögül senki se lopkodta ki az árut s már maga ez a körülmény is minden elismerésünket megérdemelné, de még csak nem is ebből áll az a csoda, amely engem létem alapjaiban olyannyira megrázott s amelynek emléket a sírromba is el akarom vinni magammal. A politikai meggondoltság és okosság, a politikai mérések, valamint a forradalmároknak embertársaik iránt való szolgálattétele és szívbéli jóakarata volt az a csoda, amely újra feltámasztotta szívemben minden szeretetemet honfitársaim iránt.

Mert ezek a fiúk s ez az egész nép nem nagybirtokosok után kiáltozott, nem pápi dominiumok után, nem vagyontokat akart harcolni magának, nem egy megunó Ginaszia here főhercegeit akarta visszakiáltani ide, nem a főnemeseit reklamálta... ebben a tisztaság és tisztaság és fegyvereztet, tehát gyönyörű forradalomban egyetlen önző vagy fasiszta hang nem hallatszott. S ez az, amire én büszke vagyok, amit nem akarok többé elfelejteni. Oh, bizony ez anyagi szempontból szerény-igényű forradalom

volt, sirtivalóan szerény s amellet magasztos, mert anyagilag csak a szerény megélhetésért küzdött s amellet a lélek legfontosabb javaiért — s melyek azok? Az igazi demokrácia és igazi szabadság.

VAGYIS NYILTAN ki kell hát mondanom a szót: hogy ez a forradalom voltaképp le sem tért a legjobb értelemben vett szocializmus útjáról. Fegyvermezetsége olyan volt, mint a legjobb akaratú és legjobban képzett munkásoké. Tudatos volt, okos és határozott. Elrabolt életét követelte vissza és emberi méltóságát. És nem ragadtatta el magát a méltóságteljes szerénység és mérséklet utairól. És minden túltengést elnyomott és semmiféle szélsőséget szóhoz sem engedett. S ez az barátaim, amin, ha jól meggondoljátok, velem együtt könnyet ejthettek valahányan.

Elvette, most látom csak, mindez még nem is elég ahhoz, hogy lélek-állapotomat e nagy eseményekkel kapcsolatosan jellemezem. Azt a vallomást kell itt tennem mindenekelőtt, hogy én már-már nem is nagyon bíztam e nemzet életerejében. Megfőrt, fáradt, agyongyőrt nép ez — gondoltam magamban. És ez a hiedelemem nem is mai keletű.

Közel harminc éve annak, hogy Németországban egy igen magasrangú úrral beszélgettem egy délután. Nem volt nagyon okos ember, de történelmi tájékozottsága nagy volt. Ez a nagyúr akkor így szolt hozzám:

— Minden olyan nép, amely sokáig élit rabigában, jellemileg végül is elfajzik. Nézzé meg a lengyel és magyar főrendeket, nem hazaárulói volt-e legnagyobb részük és évszázadok óta? Nem a bécsi és egyéb udvarok körül settenkedtek, szorgoskodtak, nem úgy van-e, hogy fölcserélték anyanyelvüket, hogy nagyúri haszonért, földbirtokokért, méltóságokért árulták el hazájukat, szegény nemzetük mindenemű szabadságterkeveit? És milyen vitázkötészek, heje-huja hencsekörök! Egy magyar báró nagyobbat fúj magából idekinn, mint a mi nagyhercegeink. És van-e maradibb, csökönyösebb, gögősebb és kegyetlenebb rabzsolgató a lengyel nemességnél?

Ilyeneket mondott s nekem azt kellett hinnem, hogy igaza van. S mindez utóbbi időkhöz azt mondtam magamnak, hogy igen, az én szegény népem jellemileg csakugyan végleg megfőrt évszázadok mindenféle lealá-zottságában. Mindembe belenyugszik ő már, mindennek behódol, mélyeb-

ben ember már le nem hajthatja fejét, mint az én szegény, agyongyőrtört magyar népem. És hányszor sir-tam el emiatt is öregségem köny-nyeit. A tatár, a török, a német, az-tán megint csak a német... hogy is maradhat meg ez az árva kis nép a Duna és Tisza áldott és átkozott kö-zén, amely úgy látszik, minden szom-szédos hatalom érdekeinek oly ke-csegtető és csábító mezeje? Hogy is menthetné létét másként, mint hogy hízeleg, alázkodik, mindenbe bele-nyugszik s mindenkor túlteljesíti azt, amit a hatalmak követelnek tőle?

EZT GONDOLTAM mindaddig, de most megaláztatásomból főlelelem végre a fejem és másképpen beszé-lek. Mert a lengyelek, óh a lengyelek is... amit már sose hittem volna ró-luk, ők is a szabadságszeretet olyan lángcsóvát vetettek ki magukból, hogy megállt az emberben a szív, hogy ki akart szakadni belőle a lé-lek... Hát még a mieink!

E drága halottak életüket áldozták azért, ami az embernek legnagyobb kincse: hazájukért és szabadságu-kért. És mi megmaradtunk életünket akarjuk áldozni azért, hogy az ő ide-áljait végleg valóra váltsuk. Én öreg életemet szívesen dobom oda érte s ti fiatalabbak, a könnyeiteken látom, nem akartok mögöttem ma-radni.

S mármost mégiscsak hogy törté-nhetett ez a csoda, hogy e két, szá-zadok óta szenvedő nép egyszerre ily erőre kapott, a vulkánok erejére s az üstökösök fényével tündökölt? Nem tudok erre más magyarázatot, mint azt, hogy ez a drága ifjúság úgy ott, mint itt nem főurak elkényeztetett gyermekeiből állt össze, nem is a pöffeszkedésre, gyűlölködésre min-denkor kész dzsentri-gyerekekből, hanem a nép viszontagságokhoz szo-kozt gyermekeiből, a mai egyetemi ifjúságból. Paraszti, munkás és pol-gári családokból származó diákok ők, akik a tisztaságnak, becsületnek, az emberiségnek és jószáguknak a leg-szebb forradalmát csinálták Magyar-országban a munkásokkal és a népi katonasággal összefogva.

És én most arra kérlek benneteket, vessétek szívetekbe és elmétekbe, hogy ez így történt s miután köny-nyeitekkel már megöntöztétek e sí-rokat és ősi lombokkal is beborító-tátok, vagyis a gyászoló szív paran-csainak eleget tettétek, menjetek most némiképp megenyhült szívvel haza.

S majd meglátjuk, hogy mi lesz.

Bonjémán Lócskó ELESETTEK

Láncfalon, egyenruhában jött a HALÁL értelek. Szerelem, munka, remény, jó és rossz már tölelel évetetett. De már emléketektől is veszik el a becsületet.

Élők és holtak: fosztogatónak Titeket gyaláz, aki Ezt a szomorú országot utolsó kincseitől akarja megfosztani. Hát jöjjön a láncfalon Hatalom! Szívünket fossa ki!

Ágyúzó, könnyűzene búcsúztatja az elesetteket, nem sírás. Mi lesz velünk? Már csak a sírban a szabadság? Nincs felelet. Csak a vér van, csak a gyász.

Szabó Lőrinc

IMA A JÖVŐÉRT

Magyar szabadságunk visszavívása (melyhez hasonló fordulat talán csak az a régi felszabadulás lehe-tett, a török hódoltság alóli), szülő-városomban, Miskolcon élt, egy iro-dalmi est után. Délelőtt itt, Buda-pestben, még láttam szobrát a nagy bálványnak — akivel szemben tár-gyilagos ítélkezésre bizonyára csak hosszú-hosszú évtizedek múltán lesz képes a háborgó szív és a til-takozó értelem — és tizenkét órával később, vacsora közben, már le-döntésének híret hozták az izzó te-lefondrútok.

Két napig ott, Miskolcon, mint egy óriási ciklon központi szélső-ndjében — akkor még zavartalan szélsőndjében — éltünk, onnan nézve az örvény köröttünk forgó, fenyegető és omló falait, onnan só-várogyva, majd sietve vissza, mi-helyt lehetett, a harcoló Budapest-re. Nem akarom elhallgatni, hogy ezt a relatív akkori nyugalmat s a feltámasztást ott is elemi erővel kitörő jeleit és tetteit a bányavidék magyar munkásságának és három egyesített megye — politikailag tö-lem idegen, de — idejekorán fel-ocsúdtott magyar vezetéseinek kö-szönhette szülővárosom.

Azóta naponként, óránkint haladt felettük a történelem. Többnyire ingó ámyékát sejtettük csupán. Kom-or képei és hangjai még a lel-künkben. De Magyarország elérte a hihetetlen: felszabadult! Fel a föld és a nép, melynek erejét csak apáink vért és véres zászlait idézve emlegettük nemzeti imánkban! Azt a vért most a fiainkéval együtt kell izlelnünk szabadságomjü nyúlón: azoknak a zászlóknak a csattogását lelkünkben ezentúl együtt kell hallanunk az elmúlt nyolc nap piros-fehér-zöld rapesé-sével.

Magyarország felszabadult. Hadd kérdezem azonban, magamtól és mindenkitől: igazán felszabadult-e?

Felszabadult-e a további lidércnyo-más lehetőségétől, felszabadult-e a megismétlődés veszélyétől? És még valamitől! Amit a magyarság most művelt, azt nyolc napon át lángoló glóriaként csavarta maga körül a földgolyó, glóriaként, melyben soha ki nem húl a visszanyert tisztelt, a szeretet és a csodálat. Sehol a szabad világban. Sőt talán még másutt sem. Nem szabad csökken-tenünk ezt a fényt, nem szabad ezt a ragyogást. Esz, erő, készenlét és minden szent akarat fogjon most össze és őrizze és emelje végső dia-dalra benne céljainkat, az igazság, az okosság, az emberiség, a nemes hagyományok és az életképes hala-dás munkálását abban a — semmi harcra nem kisebb — másik fel-adatban, ami most következik, az új, az igazi országepítésben.

Nem minden rossz, amit az elmúlt szerencsétlen tizenkét év alkart. Nem csúrában minden — ezt ne felejtjük. De még százszorta, még ezerszerre kevésbé felejtjük a roz-szat, amit csinált és amit terve-zett. A konok kegyetlenséget, a jog, igazság és a szellem bi-lyag tiprását, az egész poklot, melyet halálos betegségeként próbált az eleven élet gazdagságába beleépíteni az életképtelen theoretizmus. Tanulmányok se felejtjük a fájdal-mat, a fájdalom növelését, mint kormányzati eszközt! Akkért is fel kell szabadulnunk, hogy megmen-tjük magunkat és jövőnket az elmúlt tizenkét év bűneinek ismétlé-désétől és ismétlésétől.

Sok jövőtennivaló vár még ránk, sok becsületet igazságtétel, aminek szükségét csak ezután fog kiderülni. S ami nélkül nem nyugodhatnak meg igazán a lelkek.

Magyarországot a fiai, a szerven-dése és kétségbeesése szabadították fel. Váltsa meg most a szent munka és valami hasonlata a mennyei igazságnak a földön.

Budapest, 1956 október 31.

Illyés Gyula

EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL

Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van, nemcsak a puskacsőben, nemcsak a börtönökben,

nemcsak a vallató szobákban, nemcsak az éjszakában kiáltó ör szavában, ott zsarnokság van

nemcsak a füst-sötét lobogó vádbeszédben, heismerésben, rabok fal-morse-jében,

nemcsak a bíró hűvös ítéletében: bűnös! ott zsarnokság van, nemcsak a katonásan

pattogatott »vigyázz!«-ban, »tűz!«-ben, a dobolásban, s abban, ahogy a hullát gödörbe húzzák,

nemcsak a titkon félignyílt ajtón ijedten besuttogott hírekben,

a száj elé hulltan pisszt jelző újjban, ott zsarnokság van nemcsak a rács-szilárdan

főlrakott arcvonásban s e rácsban már szóltan vergődő jaisikolyban, a esöndet

növelő néma könnyek zuhatagában, kimeredt szembogárban,

ott zsarnokság van nemcsak a talpraálltan harsogott éjlenekben, hurrákban, énekekben,

hol zsarnokság van, ott zsarnokság van nemcsak az ernyedetlen tapsoló tenyereken,

kürtben, az operában, épp oly harg-harsányan zengő szoborkövekben, színekben, kópteremben,

külön minden keretben, már az ecsetben; nemcsak az éjben halkán sikló gépkocsizajban

s abban, megállt a kapualjban; hol zsarnokság van, ott van jelenvalóan mindenkiben, ahogy rég istened sem;

ott zsarnokság van az óvodákban, az apai tanácsban, az anya mosolyában,

abban, ahogy a gyermek idegennek felelget;

nemcsak a szögesdrótnban, nemcsak a könyvsorokhar szögesdrótnál jobban butító szölamokban;

az ott van a búcsúcsókban, ahogy így szól a hitves, mikor jössz haza, kedves;

az utcán oly szokottan ismételt hogy-vagy-okban a hirtelen puhábban szorított kőfogásban,

ahogy egyszerűsak szerelmed arca megfagy, mert ott van a légyottban,

nemcsak a vallatásban, ott van a vallomásban, az édes szó-mámorban, mint légy a borban,

mert álmaidban sém vagy magadban, ott van a názi ágyban, előtte már a vágóban,

mert szépnek csak azt véled mi egyszer már övé lett; vele hevertél, ha azt hífted, szeretől,

tányérban és pohárban, az van az orrban, szájhban, hidegben és homályban, szabadban és szobádban,

mintha nyitva az ablak s bedől a dögszag, mintha a házban valahol gázfolyás van,

ha magadban beszélgetsz, ő, a zsarnokság kérdez, képeleledben se vagy független,

főnt a tejút is már más: határsáv, hol fény pásztáz, aknamező; a csillag: kémelelő ablak,

a nyüzsgő égi sátor: egyetlen munkatábor; mert zsarnokság szól kárhól, honnagonakból,

a pappól, kinek gyónol, a prédikációból, templom, parlament, kánpad: megannyi színpad;

hunyod-nyitod a pillád, mind az tekint rád; mint a betegség, veled megy, mint az emlék;

vonat kereke, hallod, rab vagy, rab, erre kattog; hegyen és tenger mellett be ezt lehelled;

cikáz a villám, az van minden váratlan zörejen, fényben, a szív-hűkkesésben;

a nyugalomban, e bilincs-unalomban, a zápor zuhogásban, az égigerő rácsban,

a cellafal-fehéren bezáró hóesésben; az néz rád kutyád szemén át,

s mert minden célban ott van, ott van a holnapodban, gondolatodban, minden mozdulatodban;

mint víz a medret követed és teremted; kémelelődsz ki e körhől? ő néz rád a tükörből,

ő les, hiába futnál, fogoly vagy s egyben foglár; dohányod zamatába, ruháid anyagába,

beivódik, övődik velődig; eszmélnél, de eszme csak övé jut eszedbe,

néznél, de csak azt látod, mit ő eléd varázsolt, s már körbe lánog erdőtűz gyufaszálból,

mert amikor ledobtat, el nem tiportad; s így rád is ő vigyáz már, gyárban, mezőn, a háznál;

s nem érzed már, mi élni, hús és kenyér mi, mi szeretni, kívánni, karod kitárni,

bilineseit a szolgál maga így gyártja s hordja; ha eszel, őt növeszted, gyermeked neki nemzed.

hol zsarnokság van, mindenki szem a láncban; belőled búzlik, árad, magad is zsarnokság vagy;

vakondként napsütésben, így járunk vakcsötétben, s foszengünk kámarában, akár a Szaharában;

mert ahol zsarnokság van, minden hiában, a dal is, az ilyen há. akármilyen mű,

mert ott áll eleve sírodnál, ő mondja meg, ki voltál, porod is neki szolgál.

(1956)

Megválasztották a magyar írók Forradalmi Bizottságát

A Magyar Írók Szövetsége november 2-án taggyűlést tartott. A gyűlésen megválasztották a szövetség Forradalmi Bizottságát. A Bizottságba a szeptemberi közgyűlésen elfogadott elnökség tagjai mellett a következők kerültek: Féja Géza, Keresztury Dezső, Kodolányi János, Lakatos István, Rónay György, Sinka István. A gyűlés a következő határozatot hozta:

A taggyűlés üdvözlő és lelkesen helyesli a november 1-én este elhangzott miniszterelnöki nyilatkozatot: az ország semlegességének kikiáltását, mint a magyar írók régi vágyának teljesülését, a Varsói Szerződés felbontását és a Kormányt az azt a kérését, hogy

az ENSZ mostani ülése tárgyalja meg országunk helyzetét.

Az írók, mint mindig, most is a nép szavára hallgatnak, meghalották a nagyüzemek és egyes kerületek munkára felhívó határozatában a mélyesleges nemzeti felelősség szavát. Az ország függetlenségén való örökös mellett ez ma a legfontosabb tennivaló.

Az írók minden erővel azon lesznek, hogy tollukkal, szavukkal, személyes példájukkal közreműködjenek a forradalom vívmányainak megőrzésében, a munka megindításában.

A taggyűlés lapzártakor még tart.

A Magyar Írók Szövetségének nyilatkozata

Nemzeti forradalmunk, szabadságunk és függetlenségünk kivívásának legnagyobb erénye az erkölcsi tisztaság.

A magyar írók kivették részüket a forradalom előkészítéséből. Kötelességük, hogy öröködjének a forradalom tisztaságán is.

Követelik, hogy vonják felelősségre mindazokat, akik a nép ellen vétkeztek. Ugyanilyen határozottsággal követelik azt is, hogy a bűnösök a szabad magyar bíróság előtt feleljenek. A nép ne az utcán ítélkezzék, hanem a tárgyalóteremben!

Felszólítunk mindenkit, hogy a vétkeket bántatlanul adják át a nemzetőrség vagy a honvédség járőreinek. A személyi bosszú méltatlan hozzánk. Meggyőződésünk, hogy a magyar nép ebben is egyetért íróival.

A világ szeme rajtunk. Csodálja forradalmunk tisztaságát. Ne essék rajta folt!

Budapest, 1956. november 1.

A Magyar Írók Szövetsége

Jobbágy Károly

A rádió mellett

Rólunk beszélnek minden nyelven
síkkong az éter és csodál:
„Dávid harcol Góliát ellen.”

Népműlik aggóva nézik,
hányan indulnak halni még?
S küldi a nép ifjú vitézeit.

Fiatalok, még alig éltek
s futtyöngő golyók hangja közt
támadnak neki a pribékek.

Nem akartunk híresek lenni,
ilyen áron meg semmiképp,
hisz' bánatunk már végtelennyi.

de nekünk mindig az jutott,
hogy a világ minket csodáljon
's fiaink kapják a golyót.

Kint agyú szól, gyors lövés pattan,
a falról Petőfi figyel,
ahogy járkalok egymagamban.

Igy járkált ő is átkozódva
„Európa újra csendes...” Ó!
csak minket húz a sors karóba,

csak minket öl száz év után is
ugyanaz, aki hajdan ölt,
hogy hányan hullunk? — sose számít.

Mások csodálják bátorságunk
mí meg naponta meghalunk,
ázsida, s golyó veri át hátunk,

de megmutatjuk a világnak,
hogy mikor mindenki lapul
s csak a rádiók kiabálnak,

mint akinek már mindenképpen
minden mindegy, hát Életet
adunk Szabadságért cserébe.

És ha a Sors minket így büntet,
mert hogy túrtünk tíz éven át,
felmutatjuk véres fejünket,

s tudjuk, hogy mindent megbocsát.

Budapest, 1956. október 29.

Tamási Áron

MAGYAR FOHÁSZ

Az idők gyógyító lázában él a magyar. Történelmünk ezer évén átló bog az emberi Génusz üzenete, mely nemzeti hőseink példáit emeli elénk és költőink fénylő szavait idézi.

Nincs módunk kitérni a hűség elől. Tizenegy éve élünk örhelyünkön: ezen a földön; szomjazva az emberi és a nemzeti lét igaz voltára. Éltünk vágyakozásban az enyhület után, de szomjúságunkban itthon a hazugság italát nyújtották nekünk, a világ pedig vegyes fozetekkel kábított minket. Ebben a zavaros veszélyben, a hosszú sóvárgás után, emberi és nemzeti létünkben tehetünk-e mást, mint amit tettünk?

Magunk főztünk enyhítő és éltető italt magunknak. A kor, melyben élünk s amelynek ablakán a jövőbe nézünk, vért csordított ebbe az italba. Örök intelem ez, mely egyformán szól nekünk magunknak és a világnak. Minket arra int, hogy a kor forradalmát magunknak kellett volna végre vinnünk. Mivel nem ezt tettük, hanem ajándékba fogadtuk el, olyan esztendő rakódtak történelmünkre, amelyek hagyományainkat elferdíteték törekedtek, természetünket gúzba kötötték és jövendőnk felől kétségekkel kínoztak. Ebben a hamis és igaztalan állapotban a nép nem találhatta meg nyugodalmát és alkotó erejét bénaság fenyegette.

Ezért kellett megtörténnie annak, ami történt.

A kehely, amelyben magyarok vércseppjei szentelik meg az éltető italt, a világot arra inti, hogy nagyobb gondtal és tisztább lélekkel öröködjék az emberi lét méltósága fölött. A hatalmak, melyek a maguk rendszerében élni jónak és helyesnek látják, adják meg nekünk a lehetőséget, hogy mi is a magunk emberi és nemzeti formánkban élhessünk. Ez a forma nem más és nem is lesz más, mint a társadalmi demokrácia és a nemzeti függetlenség formája. Ezt a formát, kormányzás dolgában, egy nemzeti kormány tudná a nép akaratával megtölteni; a művelődés szellemével pedig a magyar léleknek azok a mesterei, akik az elmúlt évtized alatt is a nép hűségében éltek.

Szenvedő lélekkel áhítjuk, hogy a rontó harcok megszűnjenek; s kérjük az emberi bölcsesség szellemét, hogy e harcok küzdőit igazságtalan ítélet ne érje.

Méltó életünkért szóban és cselekedetekben a történelemhez fohászkozunk. Fohászkozunk mindnyájan, munkások, parasztok és ifjúság, különben jövőt álmódó költők, akik mind, és mindig rendületlenül hívei vagyunk hazánknak.

Budapest, 1956. október 26.

A mentők nyilatkozata

Mélyesleges felháborodással értesültünk a nemzetgyilkos ÁVH-nak arról az aljas merényletéről, amellyel az Országos Mentőszolgálat becsületét és jó hírnevét kívánta sárbarántani. Az a mentőgépkocsival teljesen azonos külsejű gépkocsi, amelyen az ÁVH ellen békésen tüntető magyar ifjúságra tüzelő ÁVH brigantik részére löszert szállítottak, nem az Országos Mentőszolgálat gépkocsija volt. Ezek óta tudtuk, hogy az ÁVH-nak aljas céljai elérésére mentőgépkocsijainkkal teljesen azonos külsejű járművei vannak. Éveken át hiába emelték fel az Országos Mentőszolgálat vezetői és dolgozói tiltakozó szavukat ez ellen, az akkori bűnös felső vezetés nem intézkedett. Ezenkívül a nemzeti felkelés első napján az ÁVH pribékjei két mentőgépkocsinkat elrabolták.

Az Országos Mentőszolgálatnak odaadó szerepét mi sem bizonyítja jobban, minthogy két hősi halottunk, Rónafalvi Ödön mentőorvos és Kecskés Sándor ápoló, egy életveszélyes állapotban levő, továbbá három könnyebb sérültünk van, akiket kötelességük hősies teljesítése közben lőttek le, illetve sebesítettek meg a mentőgépkocsira orvul tüzelő ÁVH brigantik.

Méltóak leszünk hősi halottainkhoz, a forradalmi ifjúsághoz és megvédjük Hazánkat minden külső és belső ellenséggel szemben.

Az Országos Mentőszolgálat Forradalmi Munkásbizottsága

Budapesti levél

Kedves Barátom!

Arra kértél, hogy írjak egy cikket nektek arról, hogy miként látom az eseményeket és miként mérlegetem az elmúlt hat napot.

Mit írjak?

Elmondjam, hogy annyi halált látam az elmúlt napokban, s lélekben annyiszor meghaltam magam is és támadtam fel újra, hogy magam sem tudom, hányszor.

Egyet tudok. Magyar vagyok: ez az egyetlen biztos, erős tudatom. Magyar, aki e halálos és magasan izzó napokban százszor is összemolhatik, de százegyszer is feláll, mert dolog vár rá itt, kötelesség és elaludhatatlan hivatás.

Dolga a becsületes és igaz betű, kötelessége: népe és nemzete, s hivatása: az éberség és a tisztánlátás. Mert nem szabad még egyszer csalódní.

Lásd, a mai kijárási időt nem élelmiszer utáni futkosással töltöttem, hanem csendes sétával. Hogy elgondolkodjam s megpróbáljak valami összegezést és értékelést csinálni.

Mentem, mentem rajzó utcákon át.

Egy agyonlőtt öregasszonyt láttam. Egy öreg koldusasszonyt, amint serény és jótékony kezek gyorsan becibálták egy kapu alá. Jól ismertem őt életében, hisz nálunk is megfordult az évek folyamán elégszer s úgy ette az ajándéklevest, hogy az istennek se ült volna székre. Mindig a konyha kövén ült, úgy eszegetett. Csámcsogott szegény, mert hiányosok a fogai és a főzeléket soha nem ette meg, hanem az ócska karkosaróban mindig ott bújgott kis lábába öntötte.

— O — mondta, mikor kérdeztük — nem szabad faláknak lemni! Milyen jó lesz ez vacsorára és még le se kell mennem érte.

— Nem tudom, most is ott volt-e a kosarában a lepattogzott lábos és azt se tudom, ott volt-e benne a va-

csorára való. Csak azt tudom, hogy agyonlőtték.

Miért lőtték agyon?

Kinek volt szíve fegyvert fogni rá?

Nincs felelet.

Valahonét messziről még géppuskák kegyetlen kattogását hallottam. Hazafelé indultam akkor és egyre az öregasszony vacsora-lábosát járt az eszemben. És ahogy befordultam egy utcáskor, váratlanul és ijesztően elémdőbent egy halott. Kezét kétfelé vágva, ott feküdt az utca közepén, mintha Krisztust utánozná, körülötte meg nagy tócsa vér.

Odamentem, megnéztem.

Még fiatalabban sem volt, csak amilyen fiú. Ahogy néztem az arcát, nem lehetett több tizenöt évesnél.

De leginkább a vérét néztem, s belső látásom előtt ugyanekkor elvult egész tragikus történelmünk s rémülten kiáltottam fel magamban:

— Vigyázzunk, mi a bukkot vagy a fél forradalmak népe voltunk. Dicsően tudunk harcolni, dicsően tudunk meghalni is, de a természet még sohase tudtuk félig sem betakarítani! Félig? Talán a tizedéig sem. Hát meg kell újulnunk, egész forradalmárokká kell születnünk e gyermek s a mögöttünk elmúlt hat nap harcainak özönnyei véreből, olyan forradalmárokká, akik nemcsak dicsősen harcolnak és dicsősen esnek el, hanem okosan s józan fejével végig jelen vannak a cselekvésekben s kemény és szoros fentőke fonják maguk és nemzetük számára nemcsak a dicsőséget, hanem azt is, amiért harcoltak: az eredményeket. Nehogy megint ellopják tőlünk, elhazudják, elpolitizálják. Vigyázzatok, ébren kell lennünk s a legkisebb eredményre is úgy vigyázzunk, mint a szemünk világára.

Ezt üzenem Neked s valamennyiünknek:

Dallos Sándor

Eszméledés

„Hopsza Sári!” — ez szól ki az ablakon, amikor a kerítés mellé lapulunk. Honnan lehetnek? Az MTI-ből? A Citadelláról? Menjünk tovább. Csak azok mellett a híres sziklabunkerek mellett jussunk át épségben. De nincs semmi baj, s a Verpeléti úton már úgy mutatják merre van a kórház, hogy jön velünk akitől kérdjük.

A szabadságharc első reggele. A tejért álló sorból szaladtak haza, hogy vért a sebesülteknek. Egy mentőautóból szólt ki az asszonyoknak az orvos: elfogyott éjszaka a tartalék vér, száz liter fogyott el, egyre több kéne és nincs vér a Daróczy úton.

De mennyi a veradó! Ahogy jegyzik az adatainkat, felnéz a fehérköpenyes: a gyerekek mind azzal jönnek, tessék csak vért venni tőlem, bizisten nem ájulok el. — Ezt meg azért mondja el, mert egy bácsi áll előtte, egy hetvenkétéves bácsi, s az is éppen fogadkozik, hogy nem árt meg neki, ha kicsit megcsapolják. »Ugyis magasabb a vérnyomásom« — mondogatja.

Jönnek az emberek és hozzák a híreket. Úgy érzem magam, mint aki kiegyezik az istennel és barányt áldoz — hogy nyugodtabb legyen a lelkem, itt a két deci vér.

A vizsgálat minduntalan megszakad. Műtőbe! Futva jönnek a mentők, a hordágyon egy fiatal munkás, rádóba az eszkabát, a vízhatlan szöveten üt által a vér. Tüdőlövés magánál van — mondják.

Egy asszony síkolt, a felvételi ablakhoz szalad.

— Odaadom az utolsó csepp vérem de csak, ha látom, kinek adják! Az én véremet ne vigyék el, mert elviszik azt is — és mondja, mondja.

Sápadtan hallgatjuk, nyugtatják. Félelmetesen úgy mondja, mint a régi Gulyás Pál verse, az amelyik úgy végződik, hogy »és te Magyarország sátorja... kilencmillió ember véret milyen kánnakba mérted el?«

Mik szakadnak fel most! Micsoda sebek! Micsoda tíz éven át néman hordott tüdőlövések.

S közben viszik a nehéz oxigénpalackot, törlik a műtő csapóajtán a fehér üveg. Nem számít.

Várjuk az orvosokat, hogy ránk kerüljön a sor.

S a rádió szól, epp az hogy *Pezsgőben úszom én, A kánkánt járom én, Nyakába ott az úrnak, He-ej, csókkal borulnak...*

Eszembe jut, hogy tegnap ilyenkor a próbán Szörényi Éva odamutatta nekem Illyés versét Bartókról. Épp azt a sort, hogy ne Zerkovitz zenéljen, ha nagy a gyászunk. — »Hogy kerülhet bele egy ilyen nagy versbe egy ilyen senki-név?« — kérdezte Szörényi. »Majd beszélünk róla« — sügtam vissza.

Igen, igen: ez a valóság! Ez az iszonyatos disszonancia. Anyánk halott — erre Zerkovitz! Omlik a magyar vér — erre a rádió azt bömböli, hogy

Frufru, Cloclo, Lulu!

Most hozzák ki a munkást a műtőből. A törött ablakon át látjuk. Az asszonyok zokognak.

A hazaszeretetnél

Szerelmük többet ér!

Ezt a következetességet! Vizsgáljuk megint az az otromba izlés, amelylyel annyit harcoltunk (nem, nem kispolgári izlés ez, mert a kispolgarok most zokognak) — vizsgáljuk a csökevényes népiismeret, amelynek nem volt egyetlen érzékszerve sem a valóságra (most is puszkacsövekkel tapogatja), se szeme, se füle nem volt rá, csak az az önmagába viszatérő görbe eszejárása, amely aztán a saját gyártmányú hazugságaitban úgy gyönyörködött, mint az élet tükrében — vizsgáljuk megint az a pszichológia, amely Pavlov kutyáinál primitívebb és feledékenyebb lénynek nézte a magyart.

De ez a zenekíséret kell a hazugságokhoz.

Lehár után úgy szól most a Himnusz is, hiába szól most, mint valami nemzeti sláger.

Valaki arról beszél a rádióban, hogy a nemzeti büszkeség az lesz: vasárnap majd ki rúgja a gólokat?

A Testnevelési Főiskola hallgatói és tanárai itt ülnek a kórházi padon és undorodva hallgatják.

Állok a röntgen előtt a sötétben s felelek a kérdésekre: nem, nem volt mellhártyagyulladásom... igen, Ke-lenföld felől is hallatszik.

Sötétedett, mikor hazaindultunk, de csak nagy kerülővel érhattünk haza.

Hubay Miklós

A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE ezúttal is köszönetet mond a Bátorzseki Forradalmi Bizottságnak a részünkre eljuttatott élelmiszer-adományért.

IRODALMI ÚJSÁG

a Magyar Írók Szövetségének lapja

Megjelenik szombaton

Felelős szerkesztő:

Hámos György

Szerkesztőség VI., Gorkij Fásor 10. I. em.

Telefon: 428-305, 425-545

A kiadásért felel a Lapkiadó Vállalat

igazgatója

Athenaeum Nyomda.

F. v. Soproni Béla